

Katona Magda Nasrin[✦]

Al-Zawahiri halálának következményei a tálibok jövőbeli tevékenységére

DOI 10.17047/HADTUD.2022.32.4.19

2022. június 31-én Kabul diplomatanegyedében amerikai dróntámadás végzett Ayman Al-Zawahirivel, az al-Káida terrorszervezet második emírjével, aki 11 évig állt az al-Káida élén. Likvidálásával egy korszak zárult le. Halálának messzemenő következményei várhatók mind a tálibok, mind a nemzetközi közösség számára.

KULCSSZAVAK: *Ayman Al-Zawahiri, tálibok, al-Káida*

The consequences of Al-Zawahiri's death for the future activities of the Taliban

On June 31, 2022, Ayman Al-Zawahiri, the second emir who headed the terror organization Al-Qaeda for 11 years of, was attacked by an American drone in Kabul's diplomatic quarter. With his liquidation, an era came to an end. His death can have far-reaching consequences for both the Taliban and the international community.

KEYWORDS: *Ayman Al-Zawahiri, the Taliban, Al-Qaeda*

Bevezetés

2022. június 31-én Kabul diplomatanegyedében a Vazir Akbar Khán és Sérpur határán amerikai dróntámadás végzett Ayman Al-Zawahirivel, az al-Káida terrorszervezet második emírjével. A támadás néhány nappal a tálibok hatalomra jutásának évfordulója előtt történt. Al-Zawahiri halálával, aki 11 évig állt az al-Káida élén, egy korszak zárult le. Erről az időszakról vegyes mérleg vonható meg. Ugyan újjászervezte a szervezetet – amelynek hatékonysága megkérdőjelezhető –, de elmaradt a beígért nagyszabású támadás a „távoli ellenség”, a Nyugat területén. Az ő ideje alatt sikerült a koalíciós erőknek a szervezet teljes vezérkarát likvidálni, harcosai

✦ Orientalista, nemzetközi kapcsolatok szakértő, a politikatudomány kandidátusa (CSc) – *Orientalist, expert of international relations, Candidate of Sciences (CSc) of political sciences*
e-mail: nasrin.ktona@gmail.com; ORCID: 0000-0001-6151-7589

pedig illegalitásba kényszerültek. Al-Zawahiri halálának messzemenő következményei várhatók mind a tálibok, mind a nemzetközi közösség számára. Ezzel az eseménnyel a 2021. augusztus 15-én hatalomra került tálibok és a nemzetközi közösség kapcsolatai – legalábbis rövid távon – megromlottak. Nyilvánvalóvá vált, hogy Al-Zawahiri azoknak a táliboknak a tanácsadója volt, akik nem tartják be a dohai egyezményben¹ vállaltakat.

Al-Zawahiri élete és tevékenysége

Al-Zawahiri volt az al-Káida összes merényletének kitervelője, aki rendkívüli szervezői és vezetői képességekkel rendelkezett.

Ayman Mohammad Rabia Al-Zawahiri 1951. június 19-én Gázában született befolyásos értelmiségi családban.² A kairói egyetemen szerzett orvosi diplomát, majd 1974–1978 között az egyiptomi hadseregben szolgált sebészként. 1978-ban sebész szakorvosi vizsgát tett.

Ifjú korában nagy hatást gyakoroltak rá Szajjid Kutb³ tanai, akinek 1966-ban történt kivégzését követően elhatározta, hogy élete során a mestere által kijelölt úton fog haladni, és megbosszulja annak halálát. A Muzulmán Fivérek, majd az Egyiptomi Iszlám Dzsihád szervezetek tagjaként célja a szocialista-barátnak tartott Nasszer egyiptomi elnök szekuláris rendszerének támadása, majd az Amerika-barátnak tartott Anvar Szadat, Egyiptom harmadik elnökének likvidálása volt, mert a politikus kereste a megbékélést Izraellel.

Al-Zawahiri Iránban kapott katonai kiképzést. A teheráni kormánynak információt kínált arról, hogy Egyiptom megtámadja a Perzsa-öböl több szigetét, mind Irán, mind az Egyesült Arab Emírátság területén. Ellentételezés gyanánt az iráni kormány 52 millió dollárt fizetett neki, és kiképzési lehetőséget biztosított a szervezet tagjainak.⁴

Anvar Szadat egyiptomi elnök (1970–1981) meggyilkolásában vállalt szerepéért Al-Zawahirit börtönbüntetésre ítélték. Bár az egyiptomi hatóságok 1500 dzsihadistát letartóztattak, de az Iszlám Dzsihád katonai sejtje elkerülte a hatóságok figyelmét, és Khaled el-Iszlámbúli hadnagy sikeres merényletet hajtott végre az elnök ellen.

1 Dohai egyezmény: Az Egyesült Államok és az afganisztáni tálib lázadók vezetői 2020. 02. 29-én aláírták Dohában a koalíciós erők kivonásának feltételeit körvonalazó egyezményt, amely nem a békéről történő megállapodás volt.

2 Anyai nagyapja a kairói egyetem, majd a King Saud University rektora, nagybátyja az Arab Liga alapító főtáskára (1945–1952).

3 Szajjid Kutb (1906–1966) egyiptomi ideológus, vallásfilozófus a Muzulmán Testvérek egyik vezetője. A globális dzsihadista szervezetek, a szalafi dzsihadizmus ideológiája az ő munkásságában gyökereznek. A nyugati, főleg az amerikai befolyás ellen lépett fel, a közeli ellenség országaiban, vagyis azokban a muszlim országokban, ahol szekuláris erők kormányoznak, amelyeket túl materialistának tartott. Kidolgozta a „hódításokban támadó dzsihad” koncepcióját. Célja a sarián alapuló kormányzás létrehozása, visszatérés az igazi iszlámhoz „a nyugat megrontó, sátáni eszméitől”, hogy a muszlim társadalmak tartózkodjanak a szocializmus, nacionalizmus, fogyasztói kapitalizmus” eszméitől és életmódjától, a hívők éberséget tanúsítsanak az iszlám védelmében a „keresztény és zsidó konspirációkkal” szemben. Célja: térítés az iszlámra, a tudatlanság (dzsáhilijja) struktúráinak felszámolása, offenzív dzsihad a dzsáhilijja eltüntetésére az egész földről.

4 Wright, 2007, 174.

Szabadulását követően, 1985-ben Al-Zawahiri, az afgán határhoz közeli, pakisztáni Pesavarba utazott, ahol a Nemzetközi Vöröskereszt kórházában a szovjetek ellen harcoló és megsebesült afgán mudzsáhidok⁵ egészségügyi ellátásában orvosként vett részt. Akkor ismerkedett meg Bin Ladennel.⁶ Vele, és Abdullah Júszuf Azzammal⁷, hárman alapították meg a Maktab Ul-Khidma⁸ bázist. 1989-ben ő tervezte ki Júszuf Azzam sejk meggyilkolását is, akit a szervezet élén Bin Laden követett, de szervezetük neve továbbra is Bázis (al-Káida) maradt. A 2001. szeptember 11-i merényletet valójában Al-Zawahiri tervezte és szervezte, Bin Laden csak a szervezet arca volt. Elmondható, hogy minden merényletet ő tervezett a közeli ellenség (az általuk szekulárisnak tartott iszlám országok) és a távoli ellenség földjén egyaránt, így az összes európai és tengerentúli akció hozzá kötődik.

1993-ban Al-Zawahiri Pakisztánból az Egyesült Államokba távozott. 1995-ben az Iszlám Dzsihád szervezet iráni kapcsolatai révén kudarcba fulladt merényletet kísérelt meg az egyiptomi belügyminiszter, majd a miniszterelnök és az egyiptomi parlament elnöke ellen.

1995-ben Al-Zawahiri sikertelen merényletet kísérelt meg az iszlámabadi egyiptomi nagykövetség ellen, azt követően Szudánba távozott. Bin Ladenék 1996-ban Szudánból Afganisztánba utaztak. Nem az 1995 szeptember végén az afgán fővárosba bevonuló tálibok hívták vissza őket, hanem Burhánuddín Rabbáni, akit Al-Zawahiri még a kairói al-Azhar egyetemről ismert.

1996-ban az al-Dzsihád al-Dzsadíd szervezetnek az al-Káidába való beolvadását intézte.

1998. február 23-án fatvát⁹ bocsátott ki az Iszlám Világ Front nevében „a zsidók és a keresztések elleni harc” érdekében.

1998. június 24-ére al-Káida kongresszust hívtak össze. Egy héttel a rendezvény megtartása előtt Al-Zawahiri testőreivel dzsipen hagyta el a bázist, majd Kúh-i Dosak térségében három szláv küllemű férfivel találkozott, és együtt Irán felé távoztak. Az augusztus 7-én megvalósított kenyai és tanzániai amerikai nagykövetségek elleni robbantásos merényleteket még Afganisztánból tervezte ki. Ám az augusztus 20-i, az al-Káida az afganisztáni Khoszt tartomány Zhavar térségében található Al-Badr kiképzőtáborra elleni amerikai válaszcsepés idején már nyoma sem volt.

Al-Zawahiri 1998. december 1-én, Mabruk és Hennawi nevű két társával hamis szudáni és egyiptomi útlevellel, álnéven Csecsenföldre utazott, de miután beléptek a dagesztáni körzetbe, néhány órán belül letartóztatták őket. A Szövetségi Biztonsági Szolgálat (lásd a 11. lábjegyzetet) lefoglalta, és elemzés céljából Moszkvába küldte a laptopjukat. Néhány napos kihallgatás után mindhármukat a mahacskalai börtönbe

5 A mudzsáhidok azon muszlimok, akik részt vesznek a dzsihadban.

6 Uszáma Bin Mohammed Bin Avad Bin Láden (Szaúd-Arábia, Rijád, 1957. március 10. – Pakisztán, Abbotábád, 2011. május 2.)

7 Abdullah Jusuf Azzam Uszama bin Laden tanára és mentora (1941. november 14. – 1989. november 24.)

8 Szolgáltatások Irodája, későbbi informális nevén a Bázis, vagyis al-Káida.

9 Fatva: vallásjogi döntés az iszlám vallásban olyan esetben, mikor egy konkrét hitelméleti vagy vallásgyakorlati kérdésre nincs válasz sem a Koránban, sem a hadiszokban, sem a muszlim tudósok közmegegyezésében, az idzsmában. A fatvát egy arra képzett személy (mufti) vagy fatvatanács hozza. (A szerk.)

szállították, ahol öt hónapot töltöttek.¹⁰ Egy orosz nyomozást ismerő személy szerint a fogvatartottak az ügyész megvesztegetésével szabadultak, majd az FSZB¹¹ felügyeletével és Alexander Litvinenko mentorálásával kiképzésben részesültek Dagesztánban.

A Bin Ladenéért Afganisztánba utazó, és őket a kongresszus előtt elvivő oroszok évekig nem mutatkoztak. Az egyik orosz férfit később beazonosították, mint a dohai orosz nagykövetség egyik diplomatáját, Alexandr Litvinenkót, akit az Egyesült Arab Emírátsban tartóztattak le, a Zelimkhan Jandarbijev csecsen politikus elleni merényletért. Jandarbijevet autójában utazva robbantották fel a katari Dohában, 2004. február 13-án.¹²

Miután Al-Zawahiri lehetetlenné tette a korábbi vezető, Abdud Az-Zummart helyzetét, ő lett az Egyiptomi Iszlám Dzsihád szervezet második, és egyben utolsó emírje, míg az be nem olvadt az Al-Káidába.

1998-ban egy egyiptomi katonai bíróság radikális dzsihadistákat ítélt el, többnyire a Gamia Islamia és az Egyiptomi Iszlám Dzsihád, valamint a Palesztinai Iszlám Dzsihád szervezetek tagjait. Ez volt 1981 – Szadat elnök meggyilkolása – óta a legnagyobb terroristák ellen folytatott per Egyiptomban. Összesen 43 személyt Albániából, Kuvaitból, Szaúd-Arábiából és Jemenből raboltak el, 64 főt távollétében (in absentia) ítélték halálra.

2001-ben az Egyiptomi Iszlám Dzsihád szervezet beolvadt az al-Káidába.

2004 óta Al-Zawahiri irányította az al-Káidát, továbbá 2011. június 11. és 2022. július 31. között a szervezet második emírje volt.

Az al-Káida első támadása egy szekuláris állam ellen

Az al-Káida első támadása egy szekuláris állam ellen korábbra datálódik. Az afganisztáni szovjet csapatkivonás befejezését követően, 1989. február 15-től a Szovjetunó beszüntette a fegyverszállítást a Nadzsibullah rezsim számára, de az Egyesült Államok továbbra is folytatta pakisztáni csatornákon a mudzsáhidok támogatását.

10 Higgins 2002

11 FSZB: belbiztonsági és kémelhárítási feladatokat ellátó orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat.

12 ELBAZ, Michael, „Russian Secret Services’ Links with Al Qaeda.” Axis Information and Analysis, axisglobe.com, July 18, 2005., „Russian Secrets of Al-Qaeda”, 18 July 2005. „Russian Secrets of Al-Qaeda’s Number Two”, July 19, 2005.

1998-ban, amikor az al-Dzsihád al-Dzsadid (Új dzsihad) szervezetet szervezték egyiptomi emigránsokból, Alexander Litvinenko állítása szerint al-Zawahiri titokban FSZB bázison tartózkodott. 1998. január és július között ezt megelőzően személyesen felügyelte a nairobi és dar asz-szalami merényletek tervezését. Májusban Khartúmba és Teheránba utazott e célból. A kandahari tanácskozára radikális csoportokat hívtak a Balkánról, Kelet-Afrikából és a Közel-Keletről, csecsenek, üzbégek, kazahok, dargok, lakhek, tatárok is érkeztek titokban Kandahárba. Egy orosz al-Zawahiri személyesen kísért, aki azonban később nem vett részt a tanácskozáson. Ezt követően Al-Zawahiri hat évre eltűnt a látókörből. 2004. február 13-án felrobbantották a katari fővárosban Zalimkhan Jandarbijev volt csecsen elnök gépkocsiját. Pár nappal később Abu Dhabiban letartóztattak két orosz állampolgárt. Az 1990-es években a szervezet tagjai közül legalább Al-Zawahirinek kapcsolata volt az FSZB-vel. 1998-ban a mahacskalai börtönből szabadulását követően dagesztáni titkos FSZB-bázison tartózkodott. Azerbajdzsánba, majd Oroszországba utazott. 1996-ban letartóztatták Oroszországban idegenrendészeti probléma miatt.

<http://axisglobe.com/article.asp?article=252> (Letöltve: 2022. 09. 05.)

<https://web.archive.org/web/20060223023618/http://axisglobe.com/article.asp?article=256> (Letöltve: 2022. 09. 05.)

A szovjet csapatkivonás befejezését követően négy pesavari afgán tanzím¹³ és Bin Laden arabjai a kelet-afganisztáni Dzsalamabad városára támadtak a pakisztáni Frontier Corps segítségével, hogy ott iszlám kormányt hozzanak létre. A támadás ötletét Al-Zawahiri javasolta Hamid Gul vezérőrnagynak, a pakisztáni titkosszolgálat, az ISI (Inter-Services of Intelligence) főigazgatójának. Arra számítottak, hogy a Nadzsibullah rezsim kártyavárként omlik majd össze, ez azonban nem így történt. A védők hősiesség ellenállása meglepte a világot. A Nadzsibullah rezsim korszerű nehézfegyverzettel, Scud rakétákkal rendelkezett. A legújabb kori történelem során első ízben fordult elő, hogy egy nem-állami szereplő támadást intézett egy állam ellen. Bin Laden arabjai keményen harcoltak, ám a támadók mégis csúfos vereséget szenvedtek. Ezt követően egyes mudzsahid csoportok megegyezést kerestek a kormánnyal, mások pedig szétszéledtek.

1992-ben, a Nadzsibullah rezsim bukását követően az al-Káida Dzsalamabad közelében levő Farm-i Hadda térségében rendezte be bázisát, felhasználva a kelet-afganisztáni Tora Bora barlangrendszerét.¹⁴

A tálibok és az al-Káida „első házassága”

Ugyan az al-Káida 1996-ban érkezett Afganisztánba, ám a Dzsalamuddin Hakkáni által vezetett Hakkáni-hálózat nevű, szélsőséges iszlamista csoportotnak – amely a tálibok pénzügyeit is igazgatta – az 1980-as évektől kezdve kapcsolatuk volt Bin Ladennel. Bin Laden szövetséget kovácsolt az al-Káida és a tálibok között. A szervezet segítette a 055-ös dandár kialakításában.

Az Al-Zawahiri által irányított al-Káida mellett Dzsalamuddin Hakkáni afgán mudzsahid szervezete hajtotta végre a legtöbb terrorcselekményt az 1990-es évektől. Az 1980-as évektől minden számottevő dzsihádistát a Hakkáni által alapított, hírhedt Akora Khattak madraszában nyert katonai kiképzést és ideológiai képzést, többek között a Dzsaís-i Mohammadi, az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom, a Laskar-i Tajjiba, valamint TTP (Tehrik-i Taliban-i Pakisztán) szervezeteinek harcosai.¹⁵

A kenyai és tanzániai amerikai nagykövetségek elleni merényleteket követően Bill Clinton elnök 13009-es végrehajtási parancsa alapján megindult az „Indefinite Reach” nevű művelet, amely során megtámadták a terrorszervezet khartumi vegyi üzemét, majd az US Columbia hadihajóról 6570 db Tomahawk rakétát lőtték ki az al-Káida afganisztáni kiképző táboraira, a kelet-afganisztáni Khoszt tartomány Zsavar Khili helység melletti Al-Badr1 és az Al-Badr2 táborokra. Ez volt 2001. szeptember 11-ét megelőzően az egyetlen amerikai megtorló akció a szervezet ellen.

Ettől kezdve az al-Káida¹⁶ és a tálibok között megromlott a viszony. A 2001. szeptember 11-i eseményeket megelőzően, 2000 elején már-már kiűzték őket az országból,

13 A tanzím jelentése szervezet, elsősorban katonai értelemben. A tanzímokat a szovjetek ellen szervezték nagyobb egységekbe, elsősorban katonai szervezetek voltak, de nem rendelkeztek alapszabállyal és politikai programmal, csak egy közös cél (a „megszállók és istentelen bábkormányuk” kiűzése) tartotta őket össze. A legtöbb tanzím nem képes politikai pártként működni.

14 Katona 2014, 73–91.

15 Rassler – Vahid 2013.

16 TALIBAN SPPLIT WITH AL-QAEDA SEEK PECE, 2008

ám a pastun törzsi etikai kódex – a Pakhtunválí – vendégjogra vonatkozó szabályára hivatkozva mégis elutasították az erre irányuló szaúdi megkeresést.

2001-ben a tálibok tárgyalásokat folytattak az amerikaiakkal arról, hogy szakítanak az al-Káidával, valamint bárminemű terrorszervezettel, kiúzik az országból a szervezet beszivárgó „kémeit”.¹⁷ Von Linschoten és Kuehn könyvükben azt állítják, hogy a tálibok már 2001 előtt szakítottak a terrorszervezettel. Valójában a kapcsolatuk sohasem szakadt meg.

A tálibok és az al-Káida „második házassága”

2012-től a tálibok tárgyalásokat folytattak az amerikaiakkal, amely során biztosították őket, hogy semminemű terrorszervezet nem térhet vissza az országba. 2012 júliusában a szervezetet rájuk mért csapásnak, és amerikai kémeknek nyilvánították. Ezzel szemben az al-Káida afganisztáni jelenlétét éppen ettől az évtől figyelték meg, amelyet a tálibok vehemensen tagadtak.

Rendszeresen megtorpantak a tálibok és az amerikaiak tárgyalásai, miután 2016-ban Hakkáníék közvetítették a szervezet és a tálibok között. 2020-ban egy ENSZ-jelentés szerint Al-Zawahirivel egyetemben már mintegy 400–600 harcosukkal Afganisztán 12 tartományában jelen voltak.¹⁸

Al-Zawahiri halálának következményei

Al-Zawahiri halálának messzemenő következményei várhatók mind a tálibok, mind a nemzetközi közösség számára. Kabuli jelenléte arra utal, hogy szabadon tevékenykedhetett a tálib rezsim oltalma alatt, sőt a tálibok tanácsadója is volt. A nemzetközi közösség számára egyre kétségesebbé vált, miszerint a tálibok betartanak a 2020-as dohai egyezményben vállalt kötelezettségeiket, hogy nem teszik lehetővé területükön az al-Káida, és bárminemű terrorszervezet működését.

1988-as fennállása óta másodszor kellett a szervezetnek új vezetőt választania. Sőt, Al-Zawahirit Bin Laden kijelölte utóda gyanánt is, tehát de facto első ízben történt választás. A szervezetnek nincs öröklési terve, igen nehéz megfelelő vezetőt találni. A szóba jöhető utódok, Al-Zawahiri helyettesei, az egyiptomi Szaif Al-Adel,¹⁹ és Abdul Rahman Al-Maghrebi, Al-Zawahiri veje, aki hosszú ideje Iránban tartózkodik. Az egyiptomi Szaif Al-Adelt tartják a legesélyesebb jelöltnek. Bár telik az idő Al-Zawahiri halála óta, a szervezet nem siet az új emír kiválasztásával, nyilvánvalóan komoly nehézségeik vannak ezen a téren. Al-Zawahiri a szervezet ikonikus arca volt. Utóda nyilvánvalóan nem rendelkezik ilyen szimbolikus erővel. Kérdés, hogy az új vezető passzívan őrzi a status quo-t, vagy felelőtlen megszállott lesz-e?

Kérdés továbbá, hogy milyen műveleti, taktikai és egyéb változások következnek be a szervezet életében, hiszen az utóbbi években módszeresen decentralizálták az al-Káidát, a központi műveleti tervező egység átadta a tervezést a helyi szervezeteknek.

17 Von Linschoten – Kuehn, 2012

18 TOLO News 2020.

19 Szaif Adel életrajzát lásd: <https://ctc.usma.edu/al-qaidas-soon-to-be-third-emir-a-profile-of-saif-al-adl/>

A médiát erősítették, 852 oldalas könyvet jelentettek meg az afgán állam és más „korrupt iszlám kormányok” korrupciós ügyeiről.

A tálibok semmiféle intézkedést nem foganatosítottak a terroristákkal szemben, sőt azok olyan szabadságot élveznek, mint még soha, egyetlen országban sem a történelem során. Csupán Közép-Ázsiából mintegy 16 terrorszervezet jelenléte dokumentált Afganisztánban, mintegy 6000 harcossal, akiket a tálibok az északi, Baghlan, Kunduz, Takhar és Badakhsán tartományokban helyeztek el. A tadzsik Anszarullah szervezet harcosai határőr feladatokat is ellátnak. Az országban tartózkodik Hádzsi Furkán, a Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalom vezetője, Maulaví Ibrahim, a tadzsik Anszarullah vezetője, Seikh Zakir az üzbejsztáni Iszlám Mozgalom vezetője, valamint Abdul Haq Al-Ujguri az al-Káidától. A tálibokkal tanácskozott a 16 szervezet vezetője, akik 6 hónapos akcióttervet dolgoztak ki.

Al-Zawahiri likvidálása volt az egyetlen terrorista ellenes akció Afganisztán földjén. Az afganisztáni fiasco után végre kimagasló sikerű akcióra került sor. A művelet tervezője a CIA humán hírszerzés volt az informátorok hálózatával, a felderítés, a beazonosítás és precíz mérnöki bemérés kombinációjával. Az akciót végrehajtó MQ-9 Reaper drón rendkívül pontosan célzott.

Mind a nemzetközi közösség, mind az Egyesült Államok kormánya még bizalmatlanabb lesz a tálibokkal szemben mint eddig, ezért diplomáciai elismerésük még várat magára. Al-Zawahiri halála még inkább megakasztotta a folyamatot. Az afgán állam befagyasztott pénzéből 3,2 milliárd dollár felszabadítására még nem került sor.

Az Egyesült Államok kormánya azonban nem fordított hátat Afganisztánnak. A felgyorsult nagyhatalmi vetélkedésre való tekintettel sem hagyhatja, hogy riválisai nyerjenek teret a közép-ázsiai országban.

Az Iszlám Állam Khoraszán, az al-Káida vetélytársa régóta bírálja a szervezetet, mert szerintük eltávolodott Bin Laden eszméitől, és az opportunizmus mocsarába süllyedt, valamint a tálibokat, hogy Dohában kiegyeztek az amerikaiakkal. Ünnepelelték Al-Zawahiri halálát, ahogy fogalmaztak: „megdöglött a kutya”.²⁰

Ami a tálibokat illeti, Al-Zawahiri Szirádzsuddín Hakkáni vendégházában élt. A Hakkáni-hálózat mindvégig kapcsolatban állt és áll az al-Káidával, bár ezt a kandahari tálibok ellenzik, ezért elmélyülhetnek az egyébként is nyilvánvaló ellentétek a tálibok sorain belül is. Mivel holttestét nem találták meg, Al-Zawahiri teste valószínűleg teljes mértékben megsemmisült az igen pontos csapás nyomán. A tálibok az afgán főváros utcáin tüntettek azt kiabálva, hogy Al-Zawahiri nem halt meg, a hír csupán Amerika ármánya.

Al-Zawahiri meggyilkolását követően merényletek sora rázta meg az afgán fővárost. A szeptember 23-i robbantásos merénylet a diplomatanegyedben, a Vazir Akbar Khán mecset ellen olyan városrészben történt, amelynek régi-új lakóit a tálibok osztályellenségnek tekintik. Az afgán médiában nyilatkozó legtöbb afgán elemző a merénylet potenciális elkövetőit latolgatva az első helyen a tálibokat vélelmezte. Ezt követően megszülettek az első külföldi reakciók. Az Egyesült Államok, Nagy-Britannia kormánya és az Európai Unió közös nyilatkozatában már reflektált Al-Zawahiri halálára.

20 Thompson – Harrington 2022.

Az ENSZ 77. Közgyűlésén, New Yorkban felszólalt a tadzsik külügyminiszter, aki elítélte a terrrorszervezetek afganisztáni jelenlétét, és biztonsági övezet kialakítását szorgalmazta Afganisztán körül. Emamali Rahmon tadzsik elnök más fórumokon, így a Sanghaji Együttműködés Szervezetének tanácskozásán hasonló aggodalmakat fogalmazott meg. Tadzsikisztánon kívül Pakisztán és Katar emelt szót a nemzetközi terrrorszervezetek afganisztáni jelenléte ellen. Antonio Guterres, az ENSZ főtitkára 16 oldalas jelentést terjesztett elő, amelynek első részében a biztonsági helyzetet taglalta, megemlékezve Al-Zawahiri halálának következményeiről is. Az UNAMA²¹ képviselője felszólalásában ugyancsak kitért erre a kérdésre. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2022. szeptember 27-én rendkívüli ülésén vitatta meg az Afganisztán körül kialakult helyzetet. Eközben Afganisztán ENSZ-nagykövete, akinek már meghirdették beszédét, lemondott posztjáról. Pakisztán miniszterelnöke, Sahbaz Sarif is aggodalmát fejezte ki a terroristák afganisztáni jelenléte miatt.

Al-Zawahiri afganisztáni tartózkodásának napvilágra kerülése és halála arra kényszeríti a tálibokat, hogy a nemzetközi kapcsolataikat transzparenssebbé tegyék.

Több, mint egy év telt el azóta, hogy a tálibok Afganisztánban másodszor is hatalomra kerültek, de a tálib mozgalom még mindig nem tudott sikeres katonai szervezetből politikai formációvá válni. Politikai vízióval nem rendelkeznek, látványos katonai sikereiket az ország egészére kiterjedő jó közbiztonságra át tudták váltani, kormányzásra azonban nem. Az országnak nincs alkotmánya és nincsenek írott törvénykönyvei.

Mindennek következtében az ország diplomáciai elismerése még várat magára, sőt úgy tűnik, a tálibok szélsőséges intézkedéseikkel és a szaporodó merényletek miatt politikai karanténba kerültek. Mindezek ellenére élénk és sokoldalú nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik az ország geostratégiai helyzete, konnektivitása és ásványkincsei miatt. A vetélkedő nagyhatalmak nem hagyják magukra Afganisztánt, a katonai vetélkedés így átveddött a diplomáciai vetélkedés síkjára.

A tálibok szisztematikusan munkálkodtak kapcsolataik építésén és páriából a nemzetközi kapcsolatok fontos szereplőivé váltak. Módszeres, stratégiai kapcsolat-építés jellemzi tevékenységüket: semlegesség, és a be nem avatkozás külpolitikája. A legtöbb tálib csoport nézete szerint célszerűbb a nagyhatalmi vetélkedésen kívül maradni. De kapcsolatokat ápolnak a globális hatalmakkal, Oroszországgal és Kínával is, de nem szeretnének egyetlen államtól sem függeni. Módszeres külkapcsolat-építés során igyekeznek redukálni az egyes államoktól való függőségüket. Külpolitikai orientációjuk nem teljesen kodifikált. Semleges és el nem kötelezett politikájuk éles ellentétben áll a Nyugat-barát korábbi kormányok, a Karzaí-kormány és a Ghaní-kormány külpolitikai pozíciójával. A tálibok korábbi uralmuk (1996–2001) alatt semmit sem értettek a külpolitikából. Programjuk ugyan most sincs, sem átfogó elemző-értékelő tevékenységük; létezik azonban egy, az utóbbi másfél évtized tapasztalatain alapuló vezérfonál, amely a diverzifikált külpolitika pragmatizmusán alapul.²² Ennek hagyománya a múltban gyökerezik; a regionális hatalmak, globális hatalmak, különböző szövetségek között Afganisztán összekötő kapocs gyanánt szolgálhat Dél-Ázsia,

21 UNAMA: The United Nations Assistance Mission in Afghanistan (Az ENSZ Afganisztáni Segítő Missziója)

22 Harpviken 2021.

Közép-Ázsia és a Perzsa-öböl térsége között. A tálibok számára Türkmenisztán semlegessége szolgálhat lehetséges modellül.

A multilateralizmus és a semlegességre törekvés mellett ugyanakkor a tálibok külpolitikája a globális és regionális ellentétek kihasználása mentén formálódott. Ilyen a globális szinten Oroszországgal, Kínával, és az Egyesült Államok és szövetségesei ellenében Iránnal való kapcsolatuk, vagy a közép-ázsiai posztszovjet köztársaságokért folytatott vetélkedés során történő lavírozás. Noha a globális hatalmak jelenléte Afganisztánban csökkent, érdekeltségük a tágabb régióban egyáltalán nem csökkent, sőt.²³

A regionális szinten korábban a dél-ázsiai színtér államai, India és Pakisztán rivalizációja dominált külkapcsolataik alakulásában, jelenleg azonban a tálib külpolitikai gondolkodás formálódásában elsősorban a Perzsa-öböl regionális hatalmainak dinamikai játszanak szerepet, mindenekelőtt az iráni-szaúdi vetélkedés, amelynek egyre több proxy ereje van, nem-állami szereplők és kisállamok egyaránt. Utóbbiak közül Katar önálló szereplővé emelkedett.

Az áttörést a 2009–2011 közötti időszak hozta a külkapcsolatok terén, amikor több kísérletet követően az amerikaiak felvették a kapcsolatot a tálibokkal, akik Katar fővárosában, Dohában politikai irodát nyitottak. Ahogy már utaltunk rá, 2020. február 28-án katari fővárosban, Dohában aláírták az amerikai kormány képviselőivel a dohai egyezményként elhíresült okmányt, amelyben vállalták, hogy kiűzik az Al-Káidát és mindennemű terrorszervezetet területükről.

A nemzetközi közösség arra fogja kényszeríteni a tálibokat, hogy a dohai ígéreteiket betartsák, és tegyenek lépéseket a terrorszervezetek országukból történő kiűzésére.

A tálibok küzdelmét Pakisztán, Kína, Oroszország, Katar és Irán támogatta, ám egyik sem sietett 2021. augusztus 15-ét követően diplomáciai elismerésben részesíteni őket, ennek ellenére egyre élénkülő nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek. Nem fordul el tőlük a világ, geostratégiai pozícióik okán a megújult a „Nagy Játszma”, a geopolitikai vetélkedés fontos szereplői maradnak, de másfél év elteltével sem tudja őket a nemzetközi közösség állami szereplőként befogadni, kapcsolataik a biztonsági és a gazdasági szektorokra korlátozódnak.

Afganisztán 2001-es és Irak 2003-as nyugati koalíció általi megszállását követően a Perzsa-öböl térségének dinamikai bipolárisává váltak. Ellensége, a tálib rezsim és Szaddám Husszein rendszerének megdöntését követően Irán, mint hegemoniára törekvő hatalom, amelyik nukleáris kapacitását a saját előnyére fordítja, egyre nagyobb fenyegetést jelent a szaúdi királyság számára, amely egyre inkább külső hatalmak biztonsági garanciáira szorul. A globális hatalmak, valamint Irán és Szaúd-Arábia egymást arra használták fel, hogy az afganisztáni szinten vetélkedjenek. Eközben mind Irán, mind Szaúd-Arábia saját érdekeiknek megfelelően szeretnék alakítani az afgán belpolitikát, és a leendő kormányzást a másik fél befolyásának megnyirbálásának kísérletével, különböző etnikai és vallási csoportokhoz fűződő kapcsolataikat felhasználva, vallási doktrínáik propagálásával, gazdasági kapcsolataik erősítésével, felkelő csoportok

23 Harpviken – Tajbakhsh 2016.

támogatásával. Ugyanakkor manővereikkel az afganisztáni politikai és biztonsági megoldásban legitimációt és befolyást keresnek.

Jelenleg a szaúdi befolyás jelentősebb a Kandahárban székelő harminc tagú Vezető Tanács konzervatív sejkjei révén, akik a tényleges hatalmat gyakorolják. A szaúdi királyság a nemzetközi politika terén pedig szövetségesét, az Egyesült Arab Emírást használja Katar visszaszorítására, ahol aggasztja az iráni befolyás erősödése.

Az Ábrahám Egyezmény „megváltoztatja a történelem alakulását”, és az „új Közel-Kelet hajnalát” – lelkesedett Trump elnök, miután a Fehér Ház előtt kézjeggyel látta el az okmányt. Rajta kívül az izraeli miniszterelnök és az Egyesült Arab Emírségek, illetve Bahrein külügyminisztere is aláírta a megállapodást.²⁴ A 2020. szeptember 15-én aláírt Ábrahám Egyezmény a katarai – szaúdi szankciók terén is manifesztálódik. Ez a feszültség is lehet az egyik oka, hogy a tálibok még mindig megtűrik a nemzetközi terrorszervezeteket területükön. Az Egyesült Arab Emírátsok gazdasági kapcsolatokra törekszik Afganisztánnal, de – Katarral ellentétben – nem akar politikailag involválódni.

Ami a közép-ázsiai köztársaságokat illeti, kapcsolatukat a tálibokkal a pragmatizmus és aggodalom kettőssége jellemzi.²⁵ Ezúttal Türkmenisztán, Üzbegisztán, Kazahsztán és Kirgizisztán – az iszlám radikalizmus terjedésével kapcsolatos félelmek ellenére – lehetőségeket látnak a tálibokkal való geostratégiai és gazdasági együttműködésben.

Jelenleg a közép-ázsiai köztársaságok számára a legkedvezőbb perspektíva az együttműködés az afganisztáni tálibokkal annak reményében, hogy azok szorosabbra fűzik ellenőrzésüket az észak-afganisztáni területek felett.

A TAPI-földgázvezeték (Türkmenisztán–Afganisztán–Pakisztán–India) megépítésében, illetve a regionális kereskedelemben érdekelt Türkmenisztán és Üzbegisztán kifejezetten jó kapcsolatokra törekszik velük.

Türkmenisztán 1994 óta mindmáig semleges viszonyul az afganisztáni konfliktushoz. A türkmén kormány Afganisztánt mindenekelőtt a világpiacokra kivezető energia tranzitországának tekinti, már az első tálib kormány idején szorgalmazta a daulatabadi földgázmezőktől az Indiai-óceánig megépítendő TAPI-vezeték kivitelezését. A TAPI-vezeték a türkménisztáni, daulatabadi földgázmezők produktumát vezetik, az afganisztáni Herát térségében fordulva nyugat-keleti irányból észak-déli irányba a kandahári régió keresztül a pakisztáni Karacsi kikötőjébe, esetleg onnan még tovább, India irányába. A tálibok első hatalomra kerülését megelőzően a megépítendő földgázvezeték mentén végezték hódításukat. A tálibok második hatalomra kerülése előtt irodát nyithattak Asgábadban, most azonban a türkmén kormány jobban aggódik a biztonsági helyzet miatt.

A lepragmatikusabb Üzbegisztán álláspontja, ahol a gazdasági érdekek felülírják a biztonságpolitikai aggályokat. Geostratégiai érdekei azt kívánják, hogy együttműködjön a tálibokkal, de nem akarta a nyugati szövetséget sem elidegeníteni.

2016-ban fordulat állt be Üzbegisztán Afganisztánnal kapcsolatos politikájában. Az új elnök, Saukat Mirzojev aktívabb és pragmatikusabb Afganisztán-politikát

24 Németh 2020.

25 Pannier 2022.

alakított ki, mint elődje Iszlám Karimov. A regionális gazdasági együttműködés kapcsolódik az új Selyemút, a Belt and Road projekthez. Ennek jegyében már 2016 júniusában átadták az Üzbegisztánt Pakisztánnal összekötő vasútvonalnak Hairatan határ átkelőhelytől Mazar-i Sarif városáig megépített afganisztáni szakaszát. Üzbegisztán az Afganisztánnak nyújtandó segélyek csomópontja.

Akárcsak Tadzsikisztán az afganisztáni tadszikokat illetően, Üzbegisztán sem kíván a határon túli üzbegek protektora lenni. Mindezen érdekeltségeiket nem fogják feláldozni Al-Zawahiri halála miatt. A „Nagy Játzsma” újjáledt, amelynek a tálibok továbbra is fontos szereplői.

Konklúzió

Al-Zawahiri halálával immár tagadhatatlanná vált az al-Káida afganisztáni jelenléte. Mind a nemzetközi közösség, mind az Amerikai Egyesült Államok kormánya várhatóan még bizalmatlanabb lesz a tálibokkal szemben. A diplomáciai elismerés még tovább várat magára, Al-Zawahiri halála pedig még inkább megakasztotta a folyamatot. Az afgán állam befagyasztott pénze egy részének felszabadítása is tovább késik. Al-Zawahiri halálának következményeként a nemzetközi közösség ellenőrzése szorosabbá válik, a tálibok többé nem tagadhatnak. Transzparenssebb külpolitikát kell folytatniuk, és a belpolitika terén komoly terrorista ellenes intézkedéseket kell fogantatniuk, ehhez helyre kell állítaniuk a szakmaiságot a belbiztonsági erők, és az államapparátus minden területén. Nem lehet szakmai szervezetek élére mollákat²⁶ kinevezni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abdul Basit, 2022, „Implications of Zawahiri’s Killing for Al Qaeda and Taliban.” *The Diplomat*
<https://thediplomat.com/2022/08/implications-of-al-zawahiris-killing-for-al-qaida-and-taliban/>
(Letöltve: 2022. 09.05.)
- AL QAEDA ACTIVE IN 12 AFGHAN PROVINCES, UN SAYS, 2020
<http://axisglobe.com/> (Letöltve: 2022. 09.05.)
<https://web.archive.org/web/20060223023618/http://axisglobe.com/articl> (Letöltve 2022. 09.05.)
- BERGEN, Peter, (26. December 2009) , “The Battle for Tora Bora: Bin Laden’s Escape,” *The New Republic*
- ELBAZ, Michael, Russian Secret Services’ Links With Al Qaeda” 18 July 2005
<https://web.archive.org/web/20060223023618/http://axisglobe.com/article.asp?article=256>
(Letöltve 2022. 09.05.)
- Harpviken, Kristian Berg (2021) The Foreign Policy of the Afghan Taliban, PRIO Policy Brief 2-2021
<https://www.prio.org/publications/12644> (Letöltve: 2022.10.26.)
- Harpviken, Kristian Berg – Tajbakhsh, Shahrbano (2016) A Rock between hard Places:
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190627232.001.0001>
Afghanistan as an Arena of regional insecurity <https://www.prio.org/publications/9106>
(Letöltve: 2022.10.26.)
- Higgins, Andrew, Cullison, Alan (2002) „Saga of Dr. Zawahri Sheds Light On the Roots of al Qaeda Terror” s *The Wall Street Journal* 2002.07.02.
<https://www.wsj.com/articles/SB1025558570331929960> (Letöltve: 2022.10.16.)

26 Molla: mohamedán hit- és jogtudós

- Katona, Magda Nasrin 2014. „Az Al-Káida első csatája: A dzsalálábádi csata máig ható tanulságai” *Hadtudomány*, 2014/1–2. ISSN 1215-4121
https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2014/1-2/2014_1_2_8.pdf
- Németh Árpád (2020) Ábrahám (Ibrahim) Egyezmény – az egyik főszereplő mellőzésével 16/09/2020
<https://hu.euronews.com/2020/09/16/abraham-ibrahim-egyezmény-az-egyik-foszereplo-mellozesevel> (Letöltve: 2022.10.26.)
- Pannier, Bruce (2022) “Northern Afghanistan and the New Threat to CentralAsia”, *Foreign Policy Research Institute*
- PREVIEW: Michael Sample’s Interview with a Senior Taliban Leader
- Rassler, Don, Vahid Brown, (2013) *Fountainhead of Jihad: The Haqqani Nexus 1973–2012*, London: Hurst Publisher
- Robertson, Nic (2008) Sources: Taliban Split with al Qaeda, Seek Peace CNN
<http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/10/06/afghan.saudi.talks/index.html#cnnSTCOther 2>
(Letöltve: 2022.10.16.)
- Thompson, Jared, Harrington, Jake, (2022) Zawahiri’ Death and What is Next for Al-Qaeda , August 4 2022, Center for Strategic International Studies
<https://www.csis.org/analysis/zawahiris-death-and-whats-next-al-qaeda> (Letöltve: 2022. 09.24.)
- VON LINSCHOTEN, Alex Strick, KUEHN, Felix (2012) *An Enemy We Created. The Myth of the Taliban/Al-Qaeda Merger in Afghanistan, 1970-2010* C. Hurst & Co. (Publishers) Ltd. ISBN: 9781849041546
- WRIGHT, Lawrence, (2007) *The Looming Tower: al-Qaeda and the Road to 9/11*, Knopf Doubleday Publishing Group ISBN 978-1400030842
<https://foreignpolicy.com/2022/07/28/central-south-asia-regional-diplomacy-afghanistan-sco/>
(Letöltve: 2022.10.26.)
- Wright, Lawrence , 2007, *The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11* Knopf Doubleday Publishing Group ISBN: 978-1400030842